

MAGYAR-ZSIDÓ SZEMLE.

SZERKESZTIK

BACHER VILMOS ÉS BÁNÓCZI JÓZSEF.

HARMADIK ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA.

1886.

A haladásról.

Tekintetes szerkesztőség! Végül magyar írónak csapat fel a t. szerkesztőség készsége; még akadémiai kandidátusnak is elhiresztelnek irigyeim: olyannyira reám szállt az irói viszketeg démonja. Olyannak érzem magam, mint Mahomet, ki írni olvasni nem tudott, és negyven éves korában — a mint a minap Mikes Kelemennél olvastam — prófétának szegődött. De bocsánatot kérek olvasóimtól. Ide s tova három év óta olvasom a M.-Zs. Szemlét és csak most akadtam benne legelőször arra a nagy igazságra, hogy »az általános haladás elől nem lehet kitérni.« Erre nékem, mint a ki »lándzsát akar törni az orthodoxia érdekében« reflectálnom kell és mivelhogy az ügyes szerkesztői keze alatt virágzó Szemlemben még nem történt meg eddig, szólnom kell egy pár szót a *haladásról*, mely »elől nem lehet kitérni.«

Nem ismerik Pesten az öreg Ungár Izsákot, a kik azt fogják rá, hogy ő »lándzsát tör,« és ha egyáltalán tör, hogy az »orthodoxia érdekében« töri. De azért ő be nem állhat *neológusnak*, a míg néki e rendszer jeljét tisztán, értem frázis nélkül, igazán elő nem mutatják. Eddigelő az urak nem foglalkoztak a vallásos haladás meghatározásával; azokkal az általános frázisokkal pedig, melyeket hébe-hóba kiraknak a piacra, foghatnak hívőt azok körében, kik — mint minapi levelemben jelzém — a »legutolsó héberül írni-olvasni tudó laikus« elpusztulta után haladó magként visszamaradnak, de nem azok körében, kik — mint csekélységem — világléletükben nem sajnálták éjjeleiket a talmudtól és Isten akaratának megfélelve, szabad idejüket a szent tanba mélyedéssel töltik. De hát mi, kik minden emberi erőttől kitelhetőleg egyénünk kiművelése és gyermekeink nevelése által utját akarjuk állni azon idő bekövetkezésének, midőn a minden vezérlő igazság nélkül szükkölködő, a meggyőződés melegétől nem hevített »neologizmus«

— jó, hogy e szót fábrikálták — a »legutolsó héberül írni-olvasni tudó laikus« fejfáját elkészíti, a mint ez a M.-Zs. Sz. 623. oldalának 2. és 3. sorában legalább Magyarországra nézve részben beismerve volt — mondom mi, kik a zsidóság és tanának fennmaradását prófétáink hirdetésére esküdvén, dogmatikus nyomatékkal valljuk, mi ellenségei vagyunk-e a zsidóság haladásának? Nem-e mondanánk ki reá halálos ítéletet, ha a haladásra való képességét és hivatottságát tagadjuk, ha azt tanítjuk róla, hogy csak középkori formulázása szerint állhat fenn és eloszlik mint a buborék, a mint századunk napsugarai világítják meg össze csavarodó arculatát?

Itt a bökkenő, tekintetes szerkesztőség! Kiállunk a világ elé és ezt kiáltjuk fenhangon, egyenesen, őszintén, frázis nélkül: Mi *haladni* akarunk, mert *élő* igazságokat vallunk; de nem kérünk abból az úgynevezett »neologizmusból,« mely nem vall, nem tanít, nem hirdet, hanem a benső vallásos fejlődésre mi súlyt sem vetve, azt mellékesnek hiszi, és mindenkori állapotát, úgy látszik, paktumnak tekinti, a zsinagóga életmozgatait pedig e paktumon alapuló *külső* ténynek, melyet a tömeg kedvéért — mi az ily szédületes magaslatokon lebegő szellemeknek az öntudat *belső* világa? — igazgat. Nem olvastam még sehol, bár keresve kerestem, a »neologizmus« rendszerének előadását, és ezért hiába törekedném, megczáfolásába bocsátkozni; nem tudom, mily viszonyban áll a zsidóság ősrégi tanához, melynek tanujául nevelt engem édes apám és melynek hiveitül képezem én magam gyermekeimet. Nem állíthatok tehát meggyőződést meggyőződés ellenébe és azért nem bocsátkozhatom hittani polémiába. Én éppen a *haladást* nem látom a »neologizmusban« a mint azt itten ez idők szerint sokan értik, vitatják és nem csekély fanatizmussal védik azon merész eretnekek ellenében, kik értékét elismerni vonakodnak.

Kik velem együtt értenek, nem a *haladásnak* ellenségei, hanem annak a *nem haladó* semminek, a miről azt híresztelik, hogy századunk igaz gyermeke.

Mi a vallásos haladás? Kérdés, tisztelt szerkesztőség, mely mint a híres vakparádés-kérdés, feleletre nem szorul, mert magában foglalja a feleletet. Kétségkívül nem lehet egyéb, mint a valástól tanított örök eszmék fejlődése és mind magasabb színre emelkedése azon igazságok mértéke szerint, melyeket a haladó gondolkodás menete századról-századra létesít. Ily értelemben fejlődötta pró-

féták hirdetése magasabb színre, mint a melyre a vallást az őket megelőző formális vallásélet helyezte; ily értelemben haladott a közép-kori zsidó filozofusok tanítása az őket megelőző egyoldalúsággal szemben stb. A mi »neologizmus«-unk fejlesztette-e a zsidóságot ily értelemben? A kik haladásnak nevezik azt, hogy most a kántorok szögletes sipkát hordanak, hogy az imádságos könyvet most kivonatos koncentrációban nyomtatják, és a lechó dódit orgonaszóval éneklik el a kongó zsinagógákban; a kik haladásnak tartják, hogy a rabbik most épp oly frázisokat köszörülnek, mint a lutheránus pásztorok, és hogy ily frázisok elsajátítására külön iskolákban készülnek: hát azok feleljenek *igjennel*. Én nem szánhatom el magam az ily szemfényvesztésre.

Máris hosszúra nyult e levelem, tisztelt szerkesztő ur! Nem szoktam a nyilvános pennaforogathoz és félek, hogy az olvasót hosszas fejtegetéseim által érdekesebb olvasmánytól ütöm el. Ha megengedi, és érdemesnek tartja, hogy a zsidóság haladásáról bővebben legyen szó a Szemle hasábjain, folytatom eszméim előadását és remélem, hogy akad gondolkodó zsidó, ki szívesen veszi tőlem.¹⁾ Maradtam a t. szerkesztőség kész szolgája

¹⁾ A legnagyobb készséggel bocsátjuk rendelkezésére Ungár Izsák urnak a M.-Zs. Szemle hasábjait. Szervé.

Ó-Bulán, 5647. marchesván hó 2-ik napján,

UNGÁR IZSÁK.